

راهکارهای برون رفت از چالش‌های معاصر همسرمداری زن مسلمان، بر اساس الگوی

فاطمی

محبوبه قادی دنگسرکی^۱

چکیده

خانواده رکن اساسی و مهم یک جامعه شناخته شده و زن مسلمان به عنوان همسر، نقش مهمی در پایداری و انسجام خانواده ایفا کرده است. با این حال، در جهان معاصر زنان با چالش‌هایی چون تعارض نقش‌های اجتماعی و خانوادگی، فشارهای اقتصادی، تغییرات سبک زندگی و تأثیرپذیری از فرهنگ‌های غریب‌ومی مواجه بوده است که بر کیفیت روابط همسری تأثیر گذاشته است. در پاسخ به این چالش‌ها، بهره‌گیری از سیره بانوان برجسته اسلام، به ویژه حضرت فاطمه زهرا (سلام‌الله‌علیها) مؤثرترین راهکار بوده است. الگوی فاطمی با تأکید بر تعادل میان نقش‌های خانوادگی و اجتماعی زن مسلمان، الگویی جامع از زندگی معنوی، اخلاقی و مدیریتی ارائه داده است. این الگو باتکیه بر اصول اسلامی، توانسته در سطوح فردی و اجتماعی زنان تأثیرگذار باشد و زمینه‌ساز اصلاح سبک زندگی و ارتقای نقش همسری زن مسلمان را باشد. بر این اساس این پژوهش با تبار علمی تفسیری با محوریت فرهنگ و ارتباطات اسلامی و با رویکرد توصیفی-تحلیلی و روش کتابخانه‌ای، به بررسی الگوی همسرمداری برگرفته از سیره حضرت فاطمه زهرا (سلام‌الله‌علیها) پرداخته و چالش‌هایی چون مدیریت خانواده و تعارض نقش‌ها را تحلیل کرده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که الگوی فاطمی می‌تواند در سه سطح فردی، خانوادگی و اجتماعی، موجب تقویت بنیان خانواده و ارتقای کیفیت همسرمداری زنان مسلمان شود.

کلیدواژه‌ها: الگوی فاطمی، چالش‌های خانواده، چالش‌های معاصر، چالش‌های همسرمداری، زن

مسلمان، همسرمداری

۱. طلبه سطح ۲، حوزه علمیه فاطمیه گرمسار، mhbwbhqady250@gmail.com

در گذشته، به‌ویژه در دوران جاهلیت، زنان در جامعه عرب از حقوق انسانی و جایگاه اجتماعی محروم بودند. آن‌ها در زندگی، مستقل نبوده و ارزششان تنها در وابستگی به خانواده، تعریف می‌شد. با ظهور اسلام، نگاه به زن تغییر کرد. اسلام زن را موجودی با استعداد، ارزشمند و دارای نقش اجتماعی معرفی کرد. خداوند در قرآن در آیات متعددی مانند آیه ۳۵ سوره احزاب علاوه بر اینکه زن مرد را در مسیر ایمان، عمل صالح قرب الهی برابر می‌داند؛ با بیانی محبت‌آمیز، مقام انسانی زن را برجسته ساخت و نشان داد که زن می‌تواند در ابعاد مختلف زندگی نقش‌آفرین باشد.

انسان‌ها برای زیستن در این دنیای مادی و رسیدن به هدف والای خلقت یعنی کمال و سعادت نیازمند هدایت گرانی هستند که مسیر رشد و کمال را به آنها نشان دهند. دین اسلام با معرفی الگوهای تربیتی متعدد، زمینه‌ساز اصلاح رفتارها و رفع چالش‌های فردی و اجتماعی انسان‌هاست. زن مسلمان در زندگی زناشویی در جایگاه همسر و مادر، مسئولیت‌های مهمی در ساختار خانواده برعهده دارد که در انجام این مسئولیت‌ها با چالش‌هایی مواجه می‌شود. طبق پژوهش‌های به‌عمل آمده که در دانشنامه فاطمی ثبت شده، یکی از الگوهای برجسته دینی برای رفع این چالش‌ها، الگوی فاطمی است؛ الگویی برگرفته از زندگی حضرت فاطمه زهرا (سلام‌الله‌علیها) که به‌عنوان بانویی کامل در ابعاد خانوادگی، معنوی، اجتماعی و تربیتی می‌تواند راهنمای زنان مسلمان باشد. در این الگو بر تعادل و هماهنگی بین نقش‌های مختلف زن در خانواده و جامعه تأکید شده است تا زن مسلمان به کمک آن بتواند از چالش‌های معاصر عبور کند. در مقاله‌ای از معاون پژوهش جامعه الزهرا (س)، به توازن میان خانه‌داری، همسردهی، تربیت فرزند و فعالیت‌های اجتماعی حضرت زهرا (سلام‌الله‌علیها) اشاره شده است. ایشان در عین ایفای نقش‌های خانوادگی، در عرصه‌های اجتماعی نیز حضوری فعال داشتند.

برای تطبیق الگوی فاطمی، باید به تعامل سازگار با همسر، حفظ کرامت انسانی در خانواده و تقویت بنیان‌های معنوی و عاطفی توجه کرد. براین اساس این پژوهش با رویکرد توصیفی - تحلیلی وبا بهره‌گیری از منابع مکتوب و کتابخانه‌ای به دنبال پاسخگویی به این پرسش است که چالش‌های

همسرداری زن مسلمان معاصر و راهکارهای برون‌رفت آن چیست و چطور می‌تواند با بهره‌گیری از الگوی فاطمی به تطبیق آن در شرایط کنونی جامعه بپردازد.

در مورد چالش‌های همسری زن مسلمان بر اساس الگوی فاطمی کتاب‌ها و مقالات متعددی چاپ شده است که برخی از منابع مورد استفاده شامل کتاب «تغییرات چالش‌ها و آینده خانواده ایرانی» از تقی آزاد ارمکی است. ایشان در این کتاب در کنار بیان مهم‌ترین نظریات مرتبط با خانواده به وضعیت کنونی خانواده‌های ایرانی در ابعاد مختلف و چالش‌ها و مسائل جاری پرداخته است؛ تا به تصویر روشن‌تری از وضعیت کنونی نهاد خانواده دست یابد. همچنین به برخی از چالش‌های خانواده ایرانی پاسخ می‌دهد. کتابی دیگر به نام «زن و چالش‌های جامعه» به نویسندگی امام موسی صدر، به بررسی جایگاه زنان در جامعه و نقش آنها در تحولات اجتماعی، فرهنگی، دینی می‌پردازد. این کتاب مجموعه‌ای از سخنرانی‌ها و مقالات امام موسی صدر درباره حقوق زنان، مسئولیت‌های اجتماعی و چالش‌های پیش روی آنان است.

همچنین مقالات علمی مانند «سبک زندگی فاطمی» از عبدالکریم بهجت‌پور به مناسب‌ترین سبک زندگی که بر پایه باورها و ارزش‌ها شکل می‌گیرد، پرداخته است؛ و اینکه حضرت فاطمه زهرا (سلام‌الله‌علیها) با عمر کوتاهشان، یکی از بهترین سبک‌های زندگی، برای الگو شدن دارد. مقاله «بررسی روان‌شناختی چالش‌های فرزندآوری زن مسلمان معاصر با ارائه الگوی فاطمی در عصر غیبت» به نویسندگی فاطمه معصومی، ابتدا علل و عوامل کاهش جمعیت را مورد بررسی قرار داده و سپس به اهمیت فرزندآوری از دیدگاه ادیان مختلف خصوصاً اسلام پرداخته و در نتیجه با ارائه الگوی فاطمی در عصر غیبت به تبیین زندگی زن مسلمان در کنار فرزندآوری پرداخته است.

در راستای هدف این مقاله تلاش شده تا مسئله مورد پژوهش را از لحاظ کلامی و تطبیق آن با الگوی فاطمی در سه بخش، با عناوین؛ «بررسی چالش‌های همسرداری زن مسلمان، ویژگی‌های الگوی فاطمی در همسرداری و تطبیق الگوی فاطمی برای حل چالش‌های همسرداری زن مسلمان معاصر» مورد بررسی قرار دهیم.

۱. بررسی چالش‌های همسر داری زن مسلمان

«همسر داری زن مسلمان» مجموعه‌ای از رفتارها، نگرش‌ها و مسئولیت‌هایی است که زن در زندگی مشترک با همسر خود بر اساس آموزه‌های دینی و اخلاقی بر عهده دارد. این نقش هم مربوط به امور خانه است و هم شامل ایجاد فضای محبت‌آمیز، حفظ کرامت انسانی، مشارکت در تصمیم‌گیری‌ها، و تربیت فرزندان است. بر اساس فرمایش امام علی (علیه‌السلام): «با همسرت مدارا کن و با او به نیکی رفتار کن تا زندگی‌ات باصفا شود». (مکارم‌الاخلاق، ص ۲۱۸)

در جوامع اسلامی معاصر، زن مسلمان برای اینکه بتواند نقش همسری خود را در زندگی مشترک به‌خوبی ایفا کند با مشکلات مختلف و چالش‌های پیچیده‌ای روبروست. این چالش‌ها می‌تواند به دلایل گوناگونی همچون تغییرات فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و تأثیر رسانه‌ها باشد. گاهی این مسائل باعث می‌شود زن مسلمان در نقش همسر داری خود که ایجاد رابطه محترمانه و متعهدانه بین زن و مرد است، دچار مشکل شود یا حتی به بنیان خانواده آسیب بزند.

بنابراین، زن مسلمان برای حل این چالش‌ها و مشکلات نیاز به یک الگوی مشخصی دارد تا بتواند با مدیریت صحیح در مسیر همسر داری موفق شود. در نگاه رهبر معظم انقلاب، نقش همسری زن در خانواده، نقشی بسیار مهم، انسانی و ارزشمند است که نباید با نگاه‌های سطحی یا تحقیرآمیز دیده شود. ایشان تأکید دارند که زن در جایگاه همسر، نه تنها مسئول آرامش‌بخشی به فضای خانه است، بلکه محور تربیت نسل آینده و حفظ بنیان خانواده نیز به شمار می‌رود. این نقش، برخلاف تصور رایج در برخی جوامع مدرن، نشانه ضعف یا انفعال نیست، بلکه نشانه بلوغ، قدرت عاطفی و مسئولیت‌پذیری زن است. (هاشمی باغی، جنتی، ۱۴۰۳)

رهبر انقلاب معتقدند که زن مسلمان باید با حفظ کرامت، عزت نفس و آگاهی، در کنار همسر خود زندگی را مدیریت کند و در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی مشارکت داشته باشد. ایشان همچنین بر این نکته تأکید دارند که زن در نقش همسری، نباید صرفاً به امور خانه محدود شود، بلکه می‌تواند در کنار ایفای این نقش، در عرصه‌های اجتماعی و فرهنگی نیز حضور فعال و مؤثر داشته باشد.

در منظومه فکری ایشان، همسررداری زن مسلمان باید بر پایه محبت، احترام، همدلی و مشارکت شکل گیرد؛ الگویی که در زندگی حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها) به روشنی دیده می شود و می تواند راهکاری عملی برای برون رفت از چالش های معاصر همسررداری باشد؛ بنابراین زن مسلمان برای حل این چالش ها و مشکلات نیاز به یک الگوی مشخصی دارد تا بتواند با مدیریت صحیح در مسیر همسررداری موفق شود. (همان)

در این راستا به چند نمونه از چالش های همسررداری زن مسلمان می پردازیم:

۱.۱. چالش های مربوط به نحوه ارتباط زوجین

زوجیت یک قانون فراگیری است که برای زن و مرد در ارتباط همسری، حقوق و تکالیفی را به وجود می آورد. قوام خانواده به وجود همسرانی است که طبق اصول و قواعد خاصی زندگی کنند و یک رابطه قانونی، عرفی یا مذهبی با هم داشته باشند که این رابطه همسری، حاصل یک ازدواج است. پدیده همسری در دوره های مختلف تاریخ متفاوت بوده و با ظهور اسلام، همسری بر پایه یک رابطه زن و شوهری در چهارچوب معینی قرار گرفته است. (رشاد، ۱۳۹۳، جلد شش، صص ۳۹۹-۳۹۷)

روابط زن و شوهری چالش برانگیز است. زن مسلمان به دلیل گذر از نقش مجرد به زوجیت، در ارتباط با همسر خود دچار چالش هایی همچون عدم آشنایی زن با افکار و روحیات همسر خود می شود. زیرا زن از قبل، با همسر خود ارتباطی نداشته و یا ارتباط کوتاهی داشته و اکنون که وارد زندگی شده، ممکن است با روحیات و افکار جدید همسرش، برخورد کند که به دلیل آشنا نبودن به آنها به چالش می افتد. یکی دیگر از این گونه چالش ها می تواند این باشد که زن، در مقابل عصبانیت همسر خود، نمی داند چه عکس العملی نشان دهد و این خود، زودرنجی همسر و سکوت در هنگام ناراحتی را به دنبال دارد و باعث آسیب جدی به رابطه آنها می شود. گاهی اوقات هم در زندگی

داشته باشند تا بتوانند فرزندان خود را متناسب با نیازهای اجتماعی و معاصر تربیت کنند.

(رشاد، ۱۳۹۳، جلد شش، ص ۶۳)

زندگی مشترک حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها) با امام علی (علیه السلام)، همچون هر زندگی دیگری، خالی از اختلاف نبود. یکی از این اختلاف‌ها که در هر خانواده‌ای ممکن است رخ دهد، تفاوت در سلیقه‌هاست. این تفاوت‌ها نه تنها نگران‌کننده نیستند، بلکه نشانه‌ای از تنوع فکری و شخصیتی انسان‌هاست. آنچه اهمیت دارد، شیوه برخورد با این تفاوت‌هاست؛ چرا که اگر درست مدیریت نشوند، به‌ویژه در آغاز زندگی مشترک، ممکن است به دلخوری و جدایی بینجامد. در جامعه نیز مانند خانواده، اختلاف نظر و سلیقه امری طبیعی است. افراد با دیدگاه‌ها و علایق گوناگون کنار هم زندگی می‌کنند، و این تفاوت‌ها می‌توانند زمینه‌ساز رشد و پویایی باشند، اگر با احترام و عقلانیت همراه شوند. اما اگر این اختلاف‌ها به بی‌احترامی، لجبازی یا تفرقه ختم شوند، از مسیر طبیعی خارج شده‌اند و آسیب‌زا خواهند بود؛ بنابراین زندگی همیشه مطابق میل ما پیش نمی‌رود. الگوی فاطمی به ما می‌آموزد که با صبر، مدارا و توکل به خدا، می‌توان از بحران‌ها عبور کرد و رشد یافت. (خاتمی، ۱۳۹۳، صص ۱۰۹-۱۱۰)

نتیجه‌گیری

با مطالبی که ارائه شد دریافتیم که زن مسلمان معاصر، در مسیر زندگی مشترک خصوصاً در نقش همسری با چالش‌هایی روبه‌روست که گاهی آرامش خانه را تهدید می‌کند و گاه هویت او را در جامعه تحت تأثیر قرار می‌دهد. در چنین شرایطی، بازگشت به الگوهای روشن و الهام‌بخش می‌تواند چراغ راه باشد. یکی از این الگوهای ارزشمند، زندگی حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها) است؛ بانویی که در نقش همسر، مادر و زن مسلمان، نمونه‌ای کامل از تعادل، عزت و معنویت و در نتیجه الگویی روشن برای بانوان و پیروان خویش است. یکی از جلوه‌های زیبای زندگی ایشان، رفتار نیکو با

همسر و تلاش برای رضایت او بود؛ رفتاری که سرشار از محبت، درک متقابل و آرامش بود. سیره ایشان درس‌های گران‌بهایی برای ساختن خانواده‌ای گرم و صمیمی در دل‌زندگی امروز دارد.

زن مسلمان برای عبور از چالش‌های همسررداری، می‌تواند از سیره فاطمی بهره گیرد. نخست باید ارتباطی سرشار از محبت، احترام و گفت‌وگو با همسر برقرار کند؛ همان‌گونه که حضرت زهرا (سلام‌الله‌علیها) در کنار امیرالمؤمنین (علیه‌السلام) زندگی‌ای پر از مهر و تفاهم داشتند، ساده‌زیستی و پرهیز از تجمل‌گرایی نیز از ویژگی‌های این سبک زندگی است که آرامش و رضایت را به خانه می‌آورد. در کنار این‌ها، تربیت فرزندان با ایمان و اخلاق، از دیگر مسئولیت‌های مهم زن مسلمان است. او باید در کنار ایفای نقش مادری، کرامت انسانی خود را حفظ کند و با عزت نفس، در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی مشارکت داشته باشد. همچنین حضور فعال در اجتماع، بدون غفلت از وظایف خانوادگی، نشان‌دهنده تعادل در نقش‌های مختلف زن است؛ تعادلی که حضرت زهرا (سلام‌الله‌علیها) به زیبایی آن را در زندگی خود اجرا کرد؛ لذا به‌کارگیری مؤلفه‌های الگوی فاطمی در زندگی خانوادگی، نه‌تنها منجر به ارتقای سطح رضایت زناشویی، کاهش تعارضات درون خانوادگی و آرامش روانی می‌شود، بلکه زمینه‌ساز تحکیم بنیان خانواده و تربیت نسل سالم بوده و از فروپاشی خانواده جلوگیری کند. زیرا این الگو، در مقایسه با الگوی غربی، روح تعاون، عشق و معنویت را در خانواده نهادینه می‌سازد؛ لذا می‌تواند بهترین الگو به‌ویژه برای همسران جوان باشد.

در نهایت، زن مسلمان با بهره‌گیری از منابع دینی و علمی، می‌تواند سبک زندگی خود را ارتقا دهد و با الهام از الگوی فاطمی، نه‌تنها چالش‌های زندگی مشترک را پشت سر بگذارد، بلکه به جایگاه واقعی خود در خانواده و جامعه دست یابد. این مسیر، نیازمند آگاهی، ایمان و تلاش پیوسته برای تحقق ارزش‌های الهی در زندگی روزمره است.

در پایان این پژوهش می‌توان گفت علاوه بر این که الگوی فاطمی راهکار علمی برای رفع چالش‌های همسررداری زن مسلمان معاصر است می‌تواند از لحاظ عملی هم دارای اهمیت باشد. در این صورت می‌توان پیشنهاد‌های کاربردی برای جامعه و نهادها بیان کرد. از جمله این پیشنهادها تولید محتوای

هنری، آموزشی و رسانه‌ای، تولید فیلم و سریال با محوریت سیره حضرت زهرا (سلام‌الله‌علیها) و یا طراحی واحدهای درسی «خانواده در اسلام» با محوریت الگوی فاطمی و... است.

منابع

۱. اسحاقی، سید حسین، سبک زندگی فاطمی علیهاالسلام، ۱۳۹۳، جلد دوم، قم، مرکز نشر هاجر، چاپ اول
۲. بازیار اصفهانی، نجمه و پرچم، اعظم و فاتحی زاده، مریم السادات، ۱۳۹۳، مدیریت ارتباط با خانواده اصلی و خانواده همسر از دید مشاوره خانواده و اسلام
۳. بحرانی‌پور، امل، ۱۳۹۴، حضرت فاطمه (سلام‌الله‌علیها)؛ بهترین همسر، نیکوترین مادر
۴. پسندیده، عباس، کانون مهرورزی، درس‌نامه عوامل پایداری خانواده در اسلام، جلد اول، ۱۳۸۹، تهران، مرکز امور زنان و خانواده نهاد ریاست جمهوری، چاپ سوم
۵. تبارنیارمی، محمد و انصاری، مرضیه، ۱۳۹۷، اهمیت نقش خانواده در سلامت روان فرزندان، سومین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پژوهش، محمودآباد
۶. حجت‌پور، عبدالکریم، ۱۳۹۴، سبک زندگی فاطمی
۷. حسین زاده بولاقی، نرجس و حسین‌زاده بولاقی، ریحانه، ۱۴۰۳، چالش‌های هویتی زن مسلمان معاصر و الگوی فاطمی، هجدهمین کنفرانس ملی حقوق، علوم اجتماعی و انسانی، روان‌شناسی و مشاوره، شیروان
۸. حکیم، سید منذر، درس‌نامه زندگانی و سیره حضرت زهرا (س)، ۱۳۹۳، قم حوزه علمیه قم، نشر هاجر، چاپ دوازدهم

۹. خاتمی، سید احمد، سیره فاطمی، ۱۳۹۳، انتشارات مسیا، تهران، چاپ اول
۱۰. ربانی اصفهانی، حوریه؛ شعبانی، زینب؛ ۱۴۰۳، واکاوی شاخص‌های زن مسلمان ایرانی موفق بعد از انقلاب اسلامی در کلام حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی)؛ مورد مطالعه: زنان نمونه شهر اصفهان، پژوه نامه فقه و علوم اسلامی
۱۱. رشاد، علی‌اکبر، دانشنامه فاطمی، ۱۳۹۳، جلد ششم، تهران، سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ اول
۱۲. طبرسی، رضی‌الدین حسن بن فضل، مکارم‌الاخلاق، قم: نشر شریف رضی، چاپ دوم، ۱۳۷۱ هجری شمسی
۱۳. معارف، مجید؛ قماشچی، احمد؛ ۱۳۹۵، عوامل آرامش خانواده در سبک زندگی امام علی (ع) و حضرت فاطمه زهرا (س)
۱۴. مهدوی، فاطمه و سجادی، مرضیه سادات، ۱۴۰۱، تأثیر آموزش مهارت‌های ارتباطی در بهبود روابط زوجین با تأکید بر مبانی اسلامی
۱۵. هاشمی باغی، زینب و جنتی، ابوالحسن، ۱۴۰۳، بررسی نقش و رسالت زن در خانواده از منظومه فکری رهبر معظم انقلاب، نشریه پژوهش ملل

